

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра гуманітарних дисциплін та соціальної роботи

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
СТАНОВЛЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ, РОЗВИТОК**

Матеріали

IV Міжнародної науково-практичної конференції
24-25 травня 2018 року

Львів, СПОЛОМ, 2018

УДК 316.4.05: 009. 37.032
Соц 70

**"Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток"
(IV ; 2018 ; Львів).**

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток", 24-25 травня 2018 р. ; [за заг. ред.: Кривачук Л. Ф., Нагірняка М.Я.]. – Львів : СПОЛОМ, 2018. – 414 с. – Бібліограф. в кінці ст. – ISBN 978-966-919-378-0.

Висвітлено питання, що стосуються проблем соціальної роботи та соціальної політики в Україні на сучасному етапі, особливостей провадження соціальної роботи з різними категоріями населення органами державної влади, громадськими організаціями, соціальними інституціями, нагальних проблем і перспектив розвитку соціальної сфери держави. Розглянуто матеріали, які пропонуються читачеві та сприятимуть створенню умов для формування складових професійної компетентності фахівців із соціальної роботи і дадуть змогу формувати адекватну модель діяльності майбутнього спеціаліста соціальної сфери.

Для науковців викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх тих, хто цікавиться теоретичними та практичними проблемами соціальної роботи та соціальної політики в Україні та світі.

Відповідальний редактор: Нагірняк М.Я., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
(протокол № 5 від 18 квітня 2018 р.)*

© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2018
© Кафедра гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, 2018

ISBN 978-966-919-378-0

© Нагірняк М.Я. 2018
© В-во "СПОЛОМ", 2018

УДК 316.35

Андрій ЦЮПРИК*кандидат педагогічних наук, доцент
Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності*

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Основною метою сучасної професійної освіти є підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня та профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією і орієнтується в суміжних видах діяльності, здібного до ефективної роботи на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання. Реалії сьогодення висувають нові вимоги до фахівців. Вони повинні володіти не тільки необхідними знаннями, вміннями та навичками за своїм фахом, але й володіти іншими навичками, що мають зайняти чільне місце в системі виховання студентів вищих навчальних закладів, а саме навичками міжособистісного спілкування, співробітництва, уміннями керівництва колективом, оптимізації міжособистісних взаємин, створення сприятливого психологічного клімату для розвитку особистості тощо.

Становлення ринкових форм господарювання породило в українському суспільстві низку проблем - безробіття, малозабезпеченість, ріст злочинності, кризу моральних засад значної частини населення. Їх вирішення - завдання державної ваги. Важливою складовою розв'язання гострих соціальних проблем є професійна підготовка фахівців для сфери соціальних послуг, які б могли надавати кваліфіковану допомогу із суспільної адаптації, реабілітації та самореалізації особистості.

Метою статті є дослідження значення такого чинника як психологічна компетентність соціального працівника у професійному становленні та самореалізації майбутніх фахівців, та процесу формування цього чинника.

Розширення сфер професійної діяльності соціальних працівників в сучасних умовах значною мірою зумовлене ускладненням соціально-економічної та політичної ситуації в нашій державі. Посилення кризових явищ спровокувало зростання кількості тих категорій населення, які в тій чи іншій мірі потребують соціальної допомоги та підтримки. Новими сферами соціальної

роботи стала соціальна робота за місцем проживання, в тому числі і в сільській місцевості, на підприємствах, в геріатричних центрах, з біженцями, переселенцями, іноземними громадянами, на вулицях, в групах самопомогти та ін. Соціальна робота в Україні стає практично всеохоплюючою, оскільки виникли умови, що практично виключають з ужитку поняття «благополучна соціальна група» [2]. Це суттєво ускладнює діяльність соціального працівника як головного суб'єкта соціальної роботи. У зв'язку із цим особливою актуальності набуває питання фахової підготовки соціальних працівників до роботи з різними категоріями населення.

Проблема професійного становлення і компетентності фахівця соціальної сфери широко обговорюється у науково-професійній літературі. Проблему дослідження сутності, змісту й особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у вітчизняній системі освіти, а також теоретичні і практичні аспекти соціальної роботи розглянуто у працях О. Беспалько, В. Беха, А. Горілого, А. Капської, О. Карпенко, М. Лукашевича, І. Мельничук, І. Миговича, В. Поліщук, В. Полтавця, Т. Семигіної, Л. Тютті, Ю. Швалба та ін. Окреслену проблему розкрито й у роботах зарубіжних дослідників (Л. Гусякової, Ф. Сейбла, С. Тегерського, Є. Холостової, Б. Шапіро, Н. Шмельової та ін). Питання, пов'язані з формуванням особистісно-професійних якостей фахівця соціальної роботи, висвітлено у дослідженнях М. Васильєвої, Н. Клименюк, О. Патинок та ін. Наукові пошуки сучасних дослідників спрямовано на всебічне вивчення професійної культури майбутніх соціальних працівників (Г. М'ясоїд, О. Повідайчик, О. Урсол та ін.); опрацювання психологічних механізмів професіоналізму (К. Уршуля); професійного самовдосконалення (Н. Троценко).

Соціальна робота являється складною, емоційно навантаженою діяльністю, яка потребує до особистості фахівця особливих вимог: об'єктивності, індивідуального та інноваційного підходу через виконання соціальних ролей на практиці. Професійне становлення фахівця соціальної сфери залежить як від особистісних характеристик, якостей, світоглядної сфери і життєвої позиції, так і факторів професійного характеру: теоретичні знання, практичні вміння та навички. Розвиток соціальної роботи в нашій країні з усією очевидністю показав необхідність професіоналізації цієї гуманної практики, що в свою чергу, вимагає підвищеної уваги до формування психологічної компетентності соціального працівника, успішного виконання соціальних ролей у своїй діяльності.

У сучасній науці склалося розуміння соціальної роботи як професійної діяльності, де невід'ємною частиною загальної професійної компетентності є психологічна відповідність соціального працівника, що визначається прагненням допомогти людині чи групі людей, забезпечити їх існування та соціальну взаємодію, підтримати почуття власної гідності людини, розвивати її особистісну та соціальну відповідальність [1].

Психологічна компетентність, у свою чергу, припускає можливості розуміти та брати до уваги у повсякденній практичній діяльності психічні та особистісні особливості людини, умови її життєдіяльності й спілкування, а також можливості використання відповідних знань та вмінь для діагностики, психологічної корекції та всебічної допомоги різним категоріям населення, що потребують цієї допомоги. Психологічна компетентність соціального працівника є неможливою за відсутності сформованої рефлексивної позиції щодо особистісних можливостей, яка дозволяє визначити межі своїх знань та вмінь у конкретних ситуаціях, тому органічною та обов'язковою складовою психологічної компетенції соціального працівника є адекватна самодіагностика – усвідомлення себе як особистості, своїх можливостей, засобів взаємодії та допомоги у різних ситуаціях, що виникають у соціальній роботі [1].

Відтак, зрозумілою є необхідність великої кількості суто психологічних дисциплін у структурі підготовки фахівця з соціальної роботи. Їх вивчення, з одного боку, допомагає майбутнім соціальним працівникам засвоювати систему фундаментальних понять психологічної науки, важливих для становлення їх професійної діяльності, знайомитися з методами психодіагностики особистості, розширюючи можливості самопізнання, з іншого - є базою для вивчення дисциплін, пов'язаних із засвоєнням теорії та технології соціальної роботи [3].

Студент, який виявив бажання навчатись за спеціальністю “соціальна робота”, повинен продемонструвати не тільки бажання вчитися, але й придатність до роботи як фаховий соціальний працівник. Студенти спеціальності “соціальна робота” повинні продемонструвати володіння наступними рисами: - комунікабельність, чесність, ввічливість, акуратність.

А. Мудрик зазначає, що процес підготовки фахівця, зокрема, соціального працівника, виступає одним із видів формування особистості, мета якого полягає у розвитку здібностей до відповідної діяльності та посилення морального компонента в мотивації. Тут же наголошується: чим вищого рівня досягає ця готовність до діяльності, тим

ефективнішим буде процес взаємодії з клієнтом (цільовою групою) [3]. Справді фаховому рівню психологічної готовності соціального працівника відповідають професійно загострені й повноцінно розвинуті відповідні комунікативні властивості й якості особистості.

Система професійної підготовки працівників соціальної сфери, що діє нині, характеризується наявністю суперечностей, основними з яких є суперечності між абстрактним характером предмета навчальної діяльності та реальним предметом майбутньої професійної діяльності; між роздрібненістю знань із багатьох навчальних дисциплін і необхідністю системного їх використання у майбутній практичній діяльності; виконавчою позицією студентів у навчанні та ініціативною позицією фахівців у практичній діяльності [5]. Все це не сприяє ефективній психологічній підготовці майбутнього фахівця до роботи з людьми.

Психологічна підготовка працівників соціальної сфери до роботи з різними типами клієнтів потребує всебічного покращення. Насамперед, вивчення ними психології проблемних клієнтів, їх типів, ролі особистісного компоненту в структурі різноманітних форм психічної діяльності, а також характерних ознак. Наявність таких знань дозволить фахівцю чітко і своєчасно діагностувати наявну в клієнтів проблему та вибирати правильну стратегію взаємодії з ними. Більшість дослідників (Б. Братусь, Ф. Василюк, Т. Немчин, С. Томчук, О. Чебикін та ін.) вказують на те, що найчастіше індикаторами психологічної проблеми особистості виступають негативні емоції (страх, тривога, стрес та ін.), різні психічні стани (депресивні, кризові, напруження, втома, тривожне очікування, хвилювання, дратівливість та ін.), особливості поведінки (невдачі, помилки, конфлікти) [1, 5, 6]. Прагнучи позбавитись душевного дискомфорту, людина стає у певній мірі клієнтом соціального працівника, педагога, психолога, які мають допомогти їй усвідомити, окрім основної, й свою психологічну проблему та знайти шляхи їх розв'язання.

Оскільки сьогодні необхідною передумовою практичної діяльності соціального працівника для вирішення проблем клієнтів є засвоєння різноманітних знань та вмінь, процес підготовки соціальних працівників слід організовувати так, щоб дати майбутнім фахівцям загальні знання та вміння на рівні вищої школи, які потім могли б удосконалюватися у процесі безперервної освіти та практичної діяльності [2]. Соціальний працівник у своїй професійній діяльності може виконувати різні соціальні ролі: захисника інтересів клієнтів, педагога, посередника, організатора, медич-

ного працівника, консультанта-адміністратора, експерта з питань економіки, соціальної політики та захисту тощо.

Широка палітра завдань, змісту, функцій і можливих сфер професійної діяльності створює широкі можливості досягнення професійного успіху людям з різними індивідуально-психологічними особливостями. Перед різними категоріями соціальних працівників стоять найрізноманітніші завдання, їм доводиться виконувати різноманітні функції і ролі. Важливо тільки, щоб фахівець у структурі соціальної роботи зумів знайти оптимальне місце для прояву своїх індивідуально-психологічних особливостей.

У зв'язку з вищевикладеним можна зробити висновок, що проблема оптимізації підготовки фахівців у сфері соціальної роботи з метою підвищення ефективності та результативності є дуже актуальним, складним та багатоплановим завданням, що потребує інтегрованого підходу з залученням фахівців багатьох галузей науки та освіти, оскільки у процесі своєї щоденної практичної роботи соціальний працівник зустрічається з різними категоріями населення, тобто до сфери його діяльності потрапляють складні та різноманітні соціальні проблеми, розв'язання яких потребує досить глибоких знань у відповідних напрямках, які є підґрунтям адекватної соціальної роботи з різними категоріями населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беличева С. А. Проблемы подготовки специалистов по социальной работе / С. А. Беличева, Н. А. Рыбакова // Вестник психосоциальной и коррекционно- реабилитационной работы. – 2002. – №2. – С. 3-29.
2. Мигович, І. І. Соціальна робота / Вступ до спеціальності / І. І. Мигович. – Ужгород, 1997. – 135 с
3. Мудрик А.К. Соціальний інтелект та соціальна компетентність // Практична психологія і соціальна робота. – 2006. –№ 3.
4. Павленок П. Д. Теория, история и методика социальной работы: Учеб. Пособие / П. Д. Павленок – Изд. 6-е, доп. – М. : Дашков и К, 2007. – 474 с
5. Психология социальной работы / Александрова О. Н., Боголюбова О. Н., Васильева Н. Л. и др.; Под ред. М. А. Гулиной. – СПб: Питер, 2002. – 352 с.
6. Психологія соціальної роботи: підручник / за ред. Ю.М.Швалба. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010.– 272 с.

Великий Р., Денькович І., Лозинський А. Окремі аспекти функціонування державної системи соціального захисту військовослужбовців в умовах Першої світової війни.....	163
Гасяк М., Гюбель Е. До питання формування інклюзивного середовища «Без обмежень» для незрячих/слабозорих осіб у Львівській політехніці (з досвіду українсько-німецької співпраці)	169
Клос Л. Структурно-функціональна модель діяльності соціального працівника сфери здоров'я США.....	175
Кривачук Л., Лис В. Соціальна робота у сфері охорони дитинства в Україні: становлення, розвиток, сучасні тренди.....	180
Лабач М. Родина як «протоплазма людського суспільства»	193
Лоза А., Нагірняк М. Суть поняття соціальної організації: теоретичні та концептуальні підходи до аналізу.....	199
Пірен М. Просвітницька робота у територіальних громадах – новий феномен освітянського дискурсу у процесі підготовки фахівців соціальної сфери.....	211
Платаш Л. Інклюзивно-інноваційна діяльність закладів загальної середньої освіти як вимога сьогодення та реформа в галузі освіти України.....	223
Попова Т. Соціально-виховна робота з засудженими в системі пробації: європейський досвід та українські реалії.....	231
Приладишева Л. Діагностичний експеримент з впливу арт-терапії на подолання агресії серед клієнтів соціально-реабілітаційного центру.....	238
Цюприк А. Формування психологічної компетенції у підготовці соціальних працівників.....	243
Чубук Р. Підготовка соціальних працівників до превентивної роботи з підлітками із неповних сімей.....	248
Швед Д. До питання формування інклюзивного навчального середовища у закладах вищої освіти.....	253
Щербак І., Касьянова Д. Кейс-менеджмент у роботі з сім'ями в складних життєвих обставинах.....	258